

ที่นี้ จ.นครปฐม "บางระกำโมเดล" โดยชุมชน เพื่อชุมชน การจัดการน้ำท่วมยุค 2011 (สรุปแนวหน้า)

ภายใต้ภาวะวิกฤติน้ำท่วมครั้งใหญ่ที่ชาวไทยต้องประสบ ในวันนี้ "บางระกำโมเดล" กลายเป็นที่รู้จักมากขึ้น หลังรัฐบาลยิ่งลักษณ์ประกาศใช้เป็นแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาอุทกภัยอย่างเป็นระบบแบบบูรณาการท่ามกลางความคาดหวังที่มาพร้อมกับคำถามว่า แผน "บางระกำโมเดล" คืออะไร แล้วจะสามารถแก้ปัญหาที่ซ้ำซากยาวนานได้จริงหรือไม่

สำหรับที่นี้ ต.บางระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม ชื่อที่เหมือนกันกับ "บางระกำโมเดล" ของรัฐบาลแต่ แต่ที่นี้เป็นโมเดลการเป็นของชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อชุมชน ซึ่งไม่ได้ใหญ่โตเหมือนโครงการของรัฐ แต่รับประกันผลการทำงาน

ณัฐวัฒน์ ชื่นอินทร์งาม นายก อบต.บางระกำ ตำบลศูนย์เรียนรู้สุขภาวะชุมชน โดยสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ให้ข้อมูลว่า "บางระกำโมเดล" ของ ต.บางระกำ เป็นเรื่องของคนในพื้นที่ที่มาบริหารจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตัวเอง โดยมุ่งเน้นที่การวางแผนเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ และฟื้นฟูหลังภัยพิบัติเพื่อให้คนในชุมชนยืนอยู่ได้

ขณะที่โมเดลของรัฐที่เน้นในภาพใหญ่ โดยระดมทุกหน่วยงานของรัฐเข้ามาแก้ปัญหา ซึ่งความใหญ่นั้นอาจมาพร้อมกับความยุ่งยาก ทั้งเรื่องการจัดการและการเบิกจ่ายงบประมาณ แต่สำหรับโมเดลของที่นี่เน้นใช้งบประมาณของท้องถิ่นเป็นหลัก ร่วมกับความช่วยเหลือจากหน่วยงานในส่วนอำเภอและจังหวัด ทำให้คล่องตัวในการจัดการและบริหารงบประมาณ

นับตั้งแต่ปลายเดือนมิถุนายนที่ผ่านมา อิทธิพลจากพายุโซนร้อน "ไหหมา" พัดถล่ม ถัดมาในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม น้ำในพื้นที่ประสบภัยพิบัติยังไม่ทันระบายได้หมดก็มีพายุโซนร้อน "นกเตน" พัดถล่มซ้ำอีก ถึงวันนี้ ฝนตกที่หนักในภาคเหนือ ได้กลายเป็นมวลน้ำมหาศาลหลายพันล้านลูกบาศก์เมตรที่กำลังเคลื่อนตัวลงมาตอนล่างพร้อมๆ กับสร้างความเสียหายในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ไล่มาจนถึงกรุงเทพมหานคร

ในฐานะพื้นที่รองรับน้ำเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเข้าท่วมเมืองหลวงของประเทศ พื้นที่ ต.บางระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม ต้องเผชิญกับวิกฤติน้ำท่วมหนักเช่นกัน เพราะน้ำจากเจ้าพระยา หากจะป้องกันไม่ให้น้ำท่วมกรุงเทพฯ ก็ต้องผันไปยังแม่น้ำบางปะกง และแม่น้ำท่าจีนให้ได้มากที่สุด

จึงคาดการณ์ได้ว่าน้ำท่วมปี 2554 นี้ ระดับน้ำที่เข้าท่วมพื้นที่ ต.บางระกำจะมีมากยิ่งขึ้นกว่าน้ำท่วมใหญ่เมื่อปี 2549 อีกหลายสิบเซนติเมตร แต่ข่าวคราวที่น้ำขึ้นตระหนกกลับไม่สร้างความหวุ่นวิตกให้คนบางระกำ เพราะในวันนี้ชุมชนได้มีการวางแผนรับมือกับน้ำท่วมใหญ่มานานร่วมเดือน อีกทั้งยังเตรียมการโดยคาดการณ์ระดับน้ำสูงสุดไว้ถึง 1 เมตร

ณัฐวัฒน์ ให้ข้อมูลถึงความเป็นมาของบางระกำโมเดล ของคน ต.บางระกำว่า มีจุดเริ่มต้นมาจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในพื้นที่ นับจากเมื่อปี 2538 ซึ่งเกิดความเสียหายหนักเนื่องจากชาวบ้านไม่ได้เตรียมการรับมือ จนกระทั่งเมื่อปี 2549 แม้ความรุนแรงจะน้อยกว่า แต่คนในชุมชนใช้การทำคันกันพื้นที่ของตัวเองไว้ไม่ให้น้ำท่วม ทำให้สุดท้ายน้ำไหลบ่า คั้นเดียวท่วมหมดทั้งตำบลโดยไม่ทันได้ตั้งตัว ต้องใช้เวลาเป็นปีกว่าความเสียหายทั้งพืชผลทางการเกษตร และบ้านเรือนจะฟื้นฟูได้หมด หลังจากนั้น ชาวบ้านทั้งลุ่มน้ำท่าจีน จ. นครปฐม ได้มีการร่วมพูดคุยกันเพื่อหาทางออก เพราะหากยังแก้ปัญหากันแบบเดิมๆ ทุกคนก็จะต้องพบกับความเสียหายกันอีกซ้ำแล้วซ้ำเล่า

นายก อบต.บางระกำ อธิบายรูปแบบการดำเนินการของ "บางระกำโมเดล"ว่า เริ่มต้นด้วยการร่วมกันวางแผนของคนในตำบลร่วมกับตำบลข้างเคียง โดยการพิจารณาสภาพพื้นที่ หากพื้นที่ไหนคาดว่าน้ำต้องท่วม ก็จะมีการเตรียมอพยพคนไปยังพื้นที่ส่วนกลางที่จัดเตรียมไว้ ส่วนเส้นทางที่คิดว่าจะเป็นเส้นทางสัญจรหลักจะมีการทำคันดินกัน หรือพื้นที่สำคัญ เช่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจ พื้นที่ที่มีชุมชนอยู่หนาแน่น สถานที่ราชการ ฯลฯ จะมีการทำระบบบล็อกน้ำเพื่อรักษาพื้นที่

สำหรับบริเวณที่เป็นทุ่งนา ก็จะปล่อยให้เป็นที่น้ำท่วม และจะมีการป้องกันพื้นที่เกษตรที่มียังไม่การเก็บผลผลิตไว้ชั่วคราว แต่หลังจากเก็บเกี่ยวก็จะมีการผันน้ำลงไปในพื้นที่เหล่านั้นเพื่อเป็นการลดความแรงของน้ำในลักษณะเหมือนแก้มลิงรับน้ำ ซึ่งปีนี้ คาดว่าที่ ต.บางระกำจะมีการปล่อยน้ำเข้าทุ่งนาถึง 1,000 ไร่ รับน้ำได้ราว 2,000 ลูกบาศก์เมตร โดยจะกระจายไปในหมู่บ้านต่างๆ ในตำบล ซึ่งเมื่อลดระดับความแรงของน้ำลง ความเสียหายที่เกิดขึ้นก็จะน้อยลงตามไปด้วย

"ถ้าเราไปบล็อกไว้เยอะๆ เพราะคิดว่าเอาอยู่ หากคานมันหัก แล้วชาวบ้านเตรียมตัวไม่ทัน ความรุนแรงก็จะสูงกว่า ซึ่งเราเคยเจอเมื่อปี 49 มาแล้ว" นายก อบต.บางระกำ กล่าว

ณัฐวัฒน์ เล่าด้วยว่า เดิมพื้นที่ของ ต.บางระกำเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว โดยเฉพาะบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน การปลูกสร้างบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำส่วนใหญ่จึงเป็นบ้านใต้ถุนสูง และปีนี้ก็มีการเตรียมการด้วยการร่วมกันวางแผนให้กรมชลประทานมาพ่องน้ำรอไว้ พร้อมดูแลเส้นทางน้ำเพื่อเตรียมรับน้ำที่จะไหลป่าเข้ามาในพื้นที่ อีกทั้งได้มีการเตรียมแผนสำรองหากปริมาณน้ำมากกว่าที่คาดการณ์ไว้ ด้วยการเตรียมพื้นที่และเรือสำหรับการอพยพคน

นอกจากนั้น การแก้ปัญหาน้ำท่วมของบางระกำ ยังมีการประสานความร่วมมือกับ "ชมรมคนรักแม่น้ำท่าจีน" ในการผลักดันน้ำในแม่น้ำให้ลงสู่ทะเล โดยใช้ภูมิปัญญาชุมชน เดินเครื่องให้ใบพัดเรือดันน้ำให้ไหลเร็วขึ้น เพื่อลดปริมาณน้ำที่มาจาก จ.สุพรรณบุรี และ จ.นนทบุรี จากนั้นที่ จ.สมุทรสาคร ก็จะมีการผลักดันต่อกันไปเป็นทอดๆ อีกทั้งยังมีความร่วมมือกันระหว่าง "แม่น้ำ-คลอง-ชุมชน" โดยมีการสูบน้ำในคลองออกมาสู่มั่แม่น้ำเพื่อรักษาระดับน้ำเมื่อมีฝนตกลงมา

"น้ำที่เบี่ยงมาจากเจ้าพะยามาสู่เรานั้น ถ้ามว่าท่วมไหมมันก็ท่วม แต่ปริมาณน้ำที่ขึ้นมันก็ 3 ซม.-5 ซม. ประมาณนี้ ซึ่งเป็นปริมาณที่ชาวบ้านสามารถขยับย้ายของขึ้นไปได้" ณัฐวัฒน์ กล่าวถึงผลที่ได้รับจากการดำเนินตามแผนบางระกำโมเดล

ในส่วนการทำงานของเครือข่ายชมรมคนรักแม่น้ำท่าจีน ณัฐวัฒน์ เล่าว่า เป็นความร่วมมือกันทำงานตั้งแต่ในระดับจังหวัด ตั้งแต่ ชัยนาท สุพรรณ นครปฐม จนถึงสมุทรสาคร เพื่อหาทางออกร่วมกัน และมีการประชุมเครือข่ายลุ่มน้ำทุกเดือนเพื่อวางแผน

"บทเรียนเมื่อปี 49 ทำให้เห็นว่าทำจังหวัดเดียวไม่ได้นะ ต้องชวนชัยนาท สุพรรณ สมุทรสาคร มาร่วมคุยกันด้วย ก็เลยเห็นความร่วมมือว่า วันนี้ถ้าทุกฝ่ายช่วยกันจริงมันก็สามารถแก้ปัญหาได้" ณัฐวัฒน์ บอกเล่าถึงความร่วมมือในการแก้ปัญหา

นายก อบต.บางระกำ ยกตัวอย่างกิจกรรมของเครือข่ายฯ ว่า การตั้งกองทุนผลักดันน้ำซึ่งมีการขอเรียไรจากชาวบ้าน ใช้เวลาเพียง 2-3 วัน ก็ได้งบประมาณถึง 7 แสนกว่าบาทมาใช้ในการทำงานโดยไม่ต้องพึ่งภาครัฐ ทำให้เห็นได้ว่าวันนี้ความร่วมมือของชุมชนมีมากขึ้น เรือหลายลำที่มาช่วยกันไม่ได้ต้องการเงิน แต่มาเพราะต้องการแบ่งเบาในลุ่มน้ำท่าจีน จากนั้นจึงมีหน่วยงานจากภายนอกเช่น ปตท.และกระทรวงทรัพย์ เข้ามาขอสนับสนุนการทำงานของเครือข่าย

"พูดง่ายๆ ว่าถ้าชาวบ้านทำก่อน รัฐก็จะเข้ามาสนับสนุนอยู่แล้ว ถ้าเป็นเรื่องดีๆ" ญัฐวัฒน์ ให้ความเห็น

ด้านการฟื้นฟูภายหลังน้ำลด ญัฐวัฒน์ กล่าวว่า ในวันนี้ ต.บางระกำ มีการตั้ง "กองทุนพันธุ์พืช" ให้ชาวบ้านมาเยี่ยมไปเพาะปลูกเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วก็นำมาใช้คืน เพื่อแบ่งเบาภาระในการดำรงชีวิตต่อไป เพราะหลังน้ำลดชาวบ้านส่วนหนึ่งจะมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย ซึ่งการฟื้นฟูหลังน้ำลดที่สำคัญที่สุดคือการฟื้นฟูอาชีพ และการดำเนินการกองทุนฯ ที่ผ่านมาก็ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ นอกจากนี้จะมีการฟื้นฟูโดยจัดทีมในการซ่อมแซมบ้านเรือนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะวิทยาลัยการอาชีพในพื้นที่

ทั้งนี้ เมื่อปี 2549 ต.บางระกำ ประสบปัญหาน้ำท่วมขังถึง 2 เดือน เนื่องจากเป็นพื้นที่ต่ำๆ ที่น้ำจะผ่านลงทะเล และคาดว่าปีนี้ก็ประสบปัญหาเช่นกัน ซึ่งการส่งเสริมเรื่องอาชีพเป็นสิ่งสำคัญ เพราะปัญหาหลักของน้ำท่วมในพื้นที่นี้คือการขาดแคลนรายได้

สุดท้าย สิ่งที่ยาก อบต.บางระกำ ฝากไว้คือ ความจริงที่ว่า ตอนนี้ทุกพื้นที่ต้องอยู่กับน้ำให้ได้ เมื่อน้ำมาและต้องท่วมขังอยู่ในชุมชน ซึ่งอาจต้องมีการปรับตัว ปรับวิถีชีวิต เพราะคนบางระกำเองก็ได้ปรับกันมาในบางส่วนแล้ว ทั้งการหันกลับไปปลูกบ้านได้ถุนสูงในรูปแบบเดิม หรือการไม่เพาะปลูกครั้งที่ 3 เพื่อเตรียมพื้นที่ไว้รับน้ำในช่วงปลายปี หันไปทำอาชีพที่อยู่กับน้ำได้ และขณะนี้ชาวบ้านในพื้นที่ก็เริ่มทำการปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉด ซึ่งเป็นพืชที่ชอบน้ำกันบ้างแล้ว

ถึงวันนี้ พื้นที่ของ ต.บางระกำ กว่า 40 เปอร์เซ็นต์ ได้ถูกปล่อยเป็นพื้นที่รองรับน้ำแล้ว และคาดว่าในปีนี้พื้นที่ถึง 70 เปอร์เซ็นต์ของทั้งหมดจะถูกท่วมจากน้ำก้อนใหม่ที่กำลังจะมาถึง แม้จะเป็นวิกฤติที่น่าหว่ววิตก แต่ก็เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ที่ชาวบางระกำเตรียมรับมือกับมัน พร้อมกับการตระหนักต่อภาวะความเปลี่ยนแปลงของโลก หากปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นทุกปี แล้วเราจะอยู่ร่วมกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้าต่อไปได้อย่างไร

ที่มา: <http://www.naewna.com/news.asp?ID=285526>///SCOOP@NAEWNA.COM

วันที่ 25/10/2011